

Nové smery v uhorskom právnom dejepise.

Josef K a r p a t (Bratislava).

(Zaključenie.)

Uhorský právny i ústavný vývoj vykazuje nesporne mnohé vynikajúce zvláštnosti, ktoré však mnohonásobne predstavujú právny inštitút kedysi z cudziny došlý, ktorý bol potom v Uhorsku vybudovaný v novú dokonalejšiu konštrukciu. Tak po vzore franco-bavorských kráľovských komitátov sriadené župy uhorskej vyvinuly sa neskôr v samosprávne obvody. Podobne ustanovizeň vierohodných miest je uhorskou zvláštnosťou, ktorá sa vyvinula z cirkevnoprávnej zásady o vierohodnej pečati.

Autor popiera, ako by bolo zvláštnosťou, že v Uhorsku sa neujalo feudálne sriadenie, pretože duch národa bol verejnoprávne orientovaný. Pritom obyčajne sa myslí na lenný štát Karlovcov v IX.—X. stor. a lenné sriadenie sa chápe ako rozvrat správy. Isté je, že v tej forme ako vo franckej ríši neuplatnilo sa vlastne nikde, nielen v Uhorsku, ale ani v Čechách, Poľsku atď., leda vo zmenenej forme vo starej Anglii, Francii a Nemecku. Feudalizmus nie je nevyhnutným stupňom vývoja štátneho sriadenia; bol nutný v rozľahlej ríši franckej, kde ním bolo docielené využitie vojenských síl obrovského územia a ku rozvratu viedol až za slabých panovníkov.

V stredoeuropských štátoch nebol feudalizmus vôbec potrebný; územie a ľudnosť boli — v srovnaní so západnou Európou — malé a panovník sjednotiac v dobe pokresťanenia vlastnou mocou kmene, založil štátnu moc na vlastnom patrimoniálnom statku a nie na súkromných mociacich jednotlivcov, ako to bolo vo feudálnych štátoch.

Preca však feudálne smýšľanie zapôsobilo i na Uhorsko, ako to zodpovedalo stredovekému kultúrnemu univerzalizmu. Podobne ako v Čechách i Poľsku, mal kráľ istých feudálnych vojakov, úradníkov, ktorí za darovanú pôdu boli povinní vojenskou službou. Konečne celé uhorské donačné sriadenie nahradzuje lenný systém, s tým rozdielom, že zakládalo voľnejší pomer. Došlo k nemu tým, že ochudobnelí zemanovia stavali sa pod ochranu kráľa — a nie šľachticov, ako v západnej Európe — ktorý mal možnosť rozdávať z bohatých statkov. Cieľ domáci bol ten istý ako lenného sväzku, t. j. záväzok k vojenskej službe. Tiež dôsledky boli rovnaké, t. j. vznik pozemkových vrchností a imunit. Feudalizmus sa prejavil v Uhorsku len v zásadách ako systém právny, hospodársky a spoločenský. V rámci týchto zásad, stredoveký človek nevidel vo štáte natoľko verejnoprávne sriadenie, ale v kráľovi svrchovaného majiteľa pôdy a lenného pána, čo v podstate bolo chápaním súkromnoprávnym. Zato však nemožno povedať, že by bol chýbal

vôbec pojem štátu alebo verejnoprávnej moci panovníkovej. Táto bola označovaná slovom »iurisdiction« a vyplývaly z nej práva kráľa vymáhať dane, voľne kolonizovať a požadovať vojenské služby. Posledné boli verejnoprávneho rázu, pokiaľ ich vykonávali slobodní šľachtici »servientes regis«, tvoriaci protivu ku servientom, ktorí konali osobné služby kráľovi a boli mu súkromnoprávne zaviazaní.⁸⁾

Tiež Zlatá bulla nebola, ako sa tvrdieva, výplodom dajakého verejnoprávneho nazierania: myšlienky v nej obsiahnuté, ačkoľvek vo svojej dobe vôbec sa nevžily, boli nazieraním vyvinutého západoeurópskeho feudalizmu a smerovali k formulovaniu povinností kráľa, ako svrchovaného lenného pána, vôči lenníkom. V tejto forme stalo sa lenné smýšľanie hybnou silou vývoja ku stavovstvu. Ustanovenie Zlatej bully o výhradnej kráľovej súdnej právomoci nad šľachtou, najdeme ostatne v tomže XIII. stor. aj v Saskom zrkadle, Napokon i ius resistendi je rázu rýdze feudálneho, vyplývajúce z porušenia lennej smluvy skrz lenného pána. Preto ho treba hodnotiť v uhorskom právnom vývoji ako zaostalosť, keď sa vedelo udržať až do r. 1687.

Feudálne právne myslenie i v Uhorsku viedlo ku stavovstvu. Zase to však boli celoeurópske myšlienky v XIII. storočí, keď pod vlivom feudálneho názoru, že pomer medzi panovníkom a štátnou obcou je smluvný, prenikal požiadavok, aby pri vynášaní rozhodnutí, dotýkajúcich sa panovníkových poddaných, i títo spoluúčinkovali, čo sa zvlášť týkalo rozvrhovania daní a válečných ťarch. Moc stavov stúpila ešte pri zmene dynastií a bojoch o trón. V Uhorsku tieto skutočnosti tiež všetky zapôsobily. Vývoj ku stavovstvu však bol vlnitý. Za Anjouovcov moc stavov klesla a koncom XIV. i v XV. stor. zase stúpila. Stavovské sriadenie však bolo práve tak málo verejnoprávne ako inde a feudálny názor o smluvnom pomere stavov a panovníka prejavoval sa jak vo volebných kapituláciach, tak i v korunovačnej prísahe a smluvnom usnášaní sa na zákonoch. Rozdiel od cudziny bol v tom, že sa stavovstvo v Uhorsku dlhšie udržalo, ako vážny činiteľ v boji proti neudomácnivším sa dynastiám.

Nové názory Eckhardtove vyvolaly v Maďarsku neobyčajný rozruch. Z četných polemík zvlášť pozoruhodný je Kolomana Molnára spis, nadpísaný otázkou, či je ústavnoprávnou ilúziou príznačný verejnoprávny ráz uhorského ústavnoprávneho vývoja, akožto odpoveď na Eckhartov článok v Hómanovom sborníku.⁹⁾ V celku tento spis je obranou historicko-

⁸⁾ Srv. Eckhart: cit. článok v Ung. Jahrb. IX. 1929.

⁹⁾ Molnár Kálmán: Alkotmánytörténeti illuzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya?, reflexiók Eckhart Ferencz: »Jog- és alkotmánytörténet« című dolgozatára, Magyar Szemle könyvtára, Dunántúl 1931.

právnej nauky, ktorú Eckhart nazýva »tradičnou, vládnucou«. Zamieťa výtku Eckharta, ako by táto nauka bola šovinistická a názor o tisícročnej ústave v tom smysle vysvetľuje, že ním má byť vyjadrená iba vývojová nepretržitosť (t. j. bez všetkých revolúcií!), počínajúc od krvnej smluvy, pričom formy ústavy sa mohli meniť dľa ducha doby. Molnár bráni nauku o verejnoprávnom myslení v najstaršej dobe a opiera sa o zprávy Anonyma o krvnej smluve, ktoré vraj nasvedčujú onej verejnoprávnosti. Zamieťa názor, ako by Zlatá bulla bola výsledkom revolučného hnutia, čo by bolo len porušením nepretržitej vývojovej línie uhorskej ústavy. Dľa Molnára išlo o formuláciu práv, ktoré skutočne tiež platily a autor podopiera svoj názor tým, že Zlatá bulla bola štyrikrát znova potvrdená (1231, 1267, 1290, 1351). Tiež stredoveké zákony viac cení než Eckhart a vidí v nich len kodifikované právne názory národného ducha. Autor bráni názor, že uhorské verejné právo vykazuje viac originality než súkromné, odvolávajúc sa na silný vliv rímskeho práva na súkromné právo. Vracajúc sa ku Zlatej bulle vidí v nej jeden z dôkazov, že národ po celých tisíc rokoch riadil svoje osudy. *Ius resistendi* nepokláda v Uhorsku za cudzí západoeurópsky prvok, ale odvodzuje ho z ľudskej povahy, ktorá sa vzpiera nepravosti, čo zvlášť bolo pochopiteľné u ľudu slobodu milujúceho v jeho právnom chápaní, ktoré si doniesol so sebou už z pravlasti. Nebolo to zaostalosťou, že sa tento inštitút udržal až do r. 1687. Veď i potom žil v dušiach a prejavil sa činmi Bethlena, Rákoczyov, Thökölyov atď. *Ius resistendi* predstava v Uhorsku ústavou zabezpečenú dovolenú obranu.

Veľmi široko rozpisuje sa Molnár na obranu nauky o sv. Korune, ačkoľvek Eckhart sa o tom len veľmi mimochodom zmieňoval. Odmieťa Marczaliho názor, akoby nauka o uhorskej sv. Korune mala ráz feudálny, ako symbolizovanie vrchného lenného pána, lebo dľa Molnára údmi koruny boli všetci i nemajetní šľachtici, ba neskôr i honoraciores. Molnár cituje tiež zaujímavý názor Štefana Dékány, dľa ktorého nauka o sv. Korune je vo vede príliš zdôrazňovaná a objavovaná, dľa porekadla »*Quod volumus, credimus libenter*«. (Vo skutočnosti dľa Dékány, nauka o sv. Korune bola iba postulátom, ktorý sa vo verejnom práve akožto skutočná vládna moc neuplatnil.) Prechádzajúc na názor Eckharta, Molnár neprípúšťa, že by bol Timon býval hlavným šíriteľom vedeckej nauky o sv. Korune, ba nazýva Timona nekritickým, fráзовitým a — s odvolaním na Szekfűa — jeho knihu osamoteným zjavom vo vedeckej literatúre. Proti názoru, že termínu *corona* aj inde v Europe bolo používané, zvlášť v Čechách a Poľsku, bráni autor úplnú odlišnosť jeho významu v Uhorsku. Nauka o sv. Korune dľa autora nie je právnym pravidlom, ale vedeckou naukou, systémom. Keď sa hovorí o Korune ako subjekte, ktorému patrí územie, dôchodky, ktorý je koreňom všetkého vlastníctva, nie je tým

zďaleka vyčerpaný hlboký obsah nauky o sv. Korune, sú to len isté znaky. Molnár rozdeľuje vývoj pojmu koruny na štyri obdobia. Prvé spadá do doby uzavretia krvnej smluvy v Ételköze, ktorá obsahuje ústavnoprávne prvky, neskôr obsiahnuté v nauke o sv. Korune, zvlášť o prenášaní štátnej moci na panovníka prostredníctvom Koruny skrz národ. Druhé obdobie spadá do sklonku vlády rodu Arpádovcov, kedy Koruna sa stala podstatnou súčiastkou ústavnoprávnej terminologie a nauka o nej oporou kráľovskej autority, podkopanej donáciami. Tretia doba začína zákonom o aviticite Ludevíta Veľkého v r. 1351. Aviticita tu predstavuje hospodársky podklad súčasného štátneho sriadenia, spočívajúceho na učení o sv. Korune. Ako taká je jedným zo základných prvkov tejto nauky. Vzhľadom k feudalizmu je jeho svojráznou uhorskou formou v práve vlastníckom ku pôde. Pritom dovoľáva sa príznačne autor výroku Timona, ktorý zákon o aviticite označuje za prevzatý z lenného práva langobardského. Nepriznáva, že by vo vede bol celkom vylučovaný vliv feudalizmu na Uhorsko, tento tu sa iba uplatnil v špeciálnej uhorskej forme, a to je aviticita. Konečne veľmi vážnym svojrázom uhorskej formy feudalizmu je jeho vyvinutejší verejnoprávny ráz. Tento vyplýva zo skutočnosti, že kráľ neodmeňoval služby konané jeho osobe, ale Korune, t. j. služby verejnoprávne: tento názor opiera autor o zákonné ustanovenia, ktorými kráľ bol pri domáciach viazaný na súhlas rady (1298). Autor sa domnieva, že keby bolo išlo len o služby konané kráľovi, bol by tento mohol voľne udeľovať donácie. Celkom odmieta Eckhartove poukazy na analogiu medzi uhorským, českým a poľským právnym vývojom. Ba, aby dokázal, že Eckhart si protirečí, falšuje citát z Eckhartovho pojednania (ak snáď neide o omyl!). Poukazuje totiž na jeho názor, že feudalizmus uplatnil sa v Strednej Európe vo forme k akej dospel až v XII.—XIII. stor., vyvinutejšej než bola jeho typická fáza v IX.—X. stor. vo franckej ríši; dľa Eckharta feudalizmus *v tejto forme* (t. j. z X. stor.) nevyskytol sa nielen v Uhorsku, ale ani inde, na pr. v Čechách, Poľsku, skandinávskych zemiach atď.¹⁰⁾ Molnár, citujúc túto vetu vynecháva slová »v tejto forme«, čím vyvoláva dojem, ako by Eckhart hovoril raz, že feudalizmus sa uplatnil v stredoeurópskych štátoch, iný raz, že nie.

K srovnaniu ústavného vývoja uhorského s českým a poľským pripomína, že rozdiel tu preca bol a síce v tom, že uhorský vývoj mal ráz verejnoprávny, ale to nedokláda. Na ostatné podobnosti vraj poukázali už právnici historikovia, na ktorých Eckhart útočí výtkou, že šovinisticky vidia v uhorských inštitúciách špeciality.

Skončivši takto pojednanie o trefom vývojom období

¹⁰⁾ Eckhart I. c. 311.

nauky o sv. Korune, — kde vraj autor chcel osvetliť feudálne vzťahy aviticitného sriadenia, ktoré bolo hospodárskym podkladom štátneho sriadenia, spočívajúceho na sv. Korune — prechádza Molnár ku štvrtému obdobiu. Táto doba je charakterizovaná osobnosťou Verböczyho, ktorý dľa autora bol povolaným interpretátorom uhorského štátoprávneho chápania, preniknutého verejnoprávnou ideou. On bol hlavným zástupcom štátoprávneho chápania, spojeného so sv. Korunou a nie Timon, ako Eckhart tvrdí.¹¹⁾ O vývoji Koruny v tomto období, podobne ako v prvých troch obdobiach, autor neuvádza nič pozitívneho. V samostatnom odseku potom podáva učenie o sv. Korune, ako je v Tripartite, t. j. o prenesení moci skrz národ na Korunu a tým i na panovníka, o spojení panovníka a národa v Korune ako jej údov, ktoré vo vzájomnej dohode vydávajú zákony. V ďalšom dovoľáva sa autor názoru Szekfüovho, ktorý však hovorí len o hotovom pojme Koruny, nie o jeho vývoji, v celku súhlasne s Molnárom. Srovnanie s cudzími pojмами koruny nepripúšťa autor potiaľ, že tieto nedospely k takému verejnoprávnenému a širokému vyhraneniu ako uhorská.

Verejnoprávnu orientáciu právneho dejepisu považuje Molnár za úplne oprávnenú a vývodmi Eckharta nedotknutú a ako záruku oprávnenosti uvádza osobnosť Imricha Hajnika.

Dľa Molnára má právny dejepisec nielen skúmať, čo bolo, ale i ako by to dľa obecného presvedčenia národa bolo malo byť, či išlo o stav právny lebo protiprávny. Právo má formu a obsah. Často forma zatlačí obsah a tento žije len v duchu národa a tam ho treba hľadať. Keď na pr. zák. čl. III.: 1848. stanoví, aby kráľ smel len v dohode s ministrami spravovať veci, ktoré náležaly, alebo »maly náležať« do správy kancelárie miestodržiteľskej rady alebo pokladnice, je slovami »maly náležať« vyjadrené, že ak po stáročia tam nenáležaly, bolo to protiprávne, čiže neišlo tu o zásadu uhorského práva, ktoré vtedy žilo len v právnom presvedčení národa, v jeho duchu. Po tej stránke hádže autor Eckhartovi do očí jeho vlastnú zásadu: viac duchového dejepisu v právnej histórii!

Napokon omlúva vlasteneckú orientáciu verejnoprávnych historikov, pretože právo zasahuje i do citovej sféry a je omluviteľné, keď vlastenecký vedec s nadšením zdôrazňuje výplody vlastného národa, zvlášť keď tak robí univerzitný profesor. vzhľadom na národnú výchovu univerzitnej mládeže.

Vedľa tejto Molnárovej polemiky objavily sa ešte kritiky iných autorov (Tomcsányi, Kérészy), napokon ale zamiešala sa do veci i denná tlač, ba i politikovia, odvolávajúci sa proti Eckhartovi na verejnú mienku národa. Došlo k ostrej výmene ná-

¹¹⁾ Treba pripomenúť, že Eckhartova mienka o Timonovi, ktorú Molnár tu už druhýkrát vývracia, je vyňatá z poznámok, ktoré sú drobnopisom pripojené ku Eckhartovmu pojednaniu.

zorov, ktorú zachytil prof. Elemér Mályusz v krátkom pojednaní na obranu Eckharta.¹²⁾ Mályusz zásadne vytýka kritikom Eckhartovým, že nezbadali na Eckhartovom citovanom pojednaní, čo bolo hlavné: t. j. novú vedeckú metodu, dejiny ducha prenesené do právnych dejín a kompilované s použiteľnými poznatkami prežitej metódy pozitivistickej. Mályusz v tom vidí zásluhu Eckhartovu. Nepokláda za správne zadravovať sa do jednotlivých tvrdení Eckhartových, ktoré tento uviedol len ako príklady, novou metódou spracované: týmto príkladom zaiste by bolo možné všeličo vytknúť. Jadrom Eckhartového pojednania je smelé vytýčenie nového vedeckého programu. A jedine tento program možno v Eckhartovom prípade učiniť predmetom polemiky. Pochybené je ďalej dnes ísť v stopách Imricha Hajnika, ktorého sa dovolávajú Eckhartovi odporcovia. Hajnik bol vo svojej dobe — t. j. v druhej polovici XIX. stor. — zaiste tiež priekopníkom nových ideí, ktoré doniesol romantizmus, zrodil sa z osvietenstva a liberalizmu. Romantikovia urobili z »Volksgeistu« a »Zeitgeistu« mystické živly, v znamení ktorých videli sled dejinných udalostí a ich výsledky. To ich sviedlo ku metóde deduktívnej, týmže z predpokladaného »ducha národa« odvodzujúc hodnotili historické skutočnosti, na miesto aby z týchto samotných induktívne vychádzali. Že Hajnik v smysle takéhoto ovzdušia stal sa dieťaťom svojej doby, nebolo jeho vinou: v svojej dobe bol moderným. Dnes už taký vedecký svetonázor, ako ho Hajnik reprezentoval, je historikum. Preto keď snáď niekedy Hajnik hovoril o »dejinách ducha«, nemožno sa dnes na neho odvolávať, lebo tento jeho pojem mal celkom iný obsah než dnes hlásané »dejiný ducha« zakladajúce sa na modernom idealizme. Táto moderná metóda vychádza z prameňov a monografií, s úzkostlivou pečivosťou vypracovaných pozitivistami, ktorých už — nie dosť spravodlivo — začínajú zatracovať. Nový dejepis chce byť objektívny, chce byť sám dejinami, ba viac: chce byť dejinami svetonázorov, ktoré boli vždy hybnými silami vývoja ľudstva.

V tomto smysle všíma si Eckhart obzvlášť, ako vplýval stredoveký svetonázor na vytváranie sa uhorského práva, aby mohol potom vylúčiť a shrnúť donáce zvláštnosti. Tu však narazil Eckhart na odpor historikov i právnych historikov starého rázovania, keď vyslovil nové názory o uhorskej ústave, ako i o pojme uhor. sv. Koruny. Dľa Mályusza otázka sv. Koruny je riešiteľná len paralelne s otázkou uhor. stavovského sriadenia, ktorého výplodom dľa Mályusza pojem sv. Koruny práve bol. Oproti Hómanovi a Eckhartovi kladie Mályusz počiatok stavovského sriadenia do konca XIV. stor., kým predošli autori ho chcú nachádzať už v XIII. stor. Tiež počiatky ideologie o sv. Korune nachádza v konci XIV. stor. ako výbežky orga-

¹²⁾ Mályusz Elemér: Az Eckhart-vita. »Századok« roč. LXV. 1931, str. 406.—419.

nického názoru na štát, ktorého hlásateľom bol Marsilius z Padovy. Tento obecný európsky názor, ako i uhorské stavovstvo vyvíjaly sa súbežne, stretaly sa, až ich Verböczy kompiloval. Súč k tomu pomermi donútený: miesto slabého kráľa učinil subjektom moci pojem panovníka, ktorého symbolom je Koruna. Táto stala sa napokon štátom samotným. Podrobné skúmanie ukázalo, že tento názor o sv. Korune nič neuberá na jej vlasteneckom význame: Verböczy vyňal s týmto súvisiace učenie o voľbe kráľa skrz »communitas« z kroniky Jána Thúröczyho o Skytoch. Pri tom ale vynechal stať o oprávnení osadiť nevhodného kráľa, čím prejavil snahu zemanstva podopierať panovníkovu moc. Táto snaha zemanov ako i jednotlivci pojem sv. Koruny zachránily štát pred anarchiou, čo je nový historický poznatok, dozaista nie menej vlastenecký než romantické názory na sv. Korunu. Ostatne pohoršuje sa Mályusz nad tým, že z t. zv. vlasteneckých dôvodov dokonca i minister spravodlivosti v maďarskom parlamente vo výtkach proti Eckhartovi nenamietal nevedeckosť, ale rozpor s »obecnou právnickou mienkou«, ba hrozil mu, že všetko národné cítenie sa vzoprie jeho názorom. Na to Mályusz kategoricky vyhlasuje, že veda nemôže byť brzdená verejnou mienkou. Neskôr túto politickú ozvenu Eckhartových názorov zahladil minister kultu gróf Klebelsberg, ktorý oficiálne odmietol každý zásah politiky do vedy. Mályusz priznáva, že celý spor bol rozvírený len neporozumením zo strany Eckhartových odporcov: z týchto však zvlášť vedci mali by sa odpútať od prežitých metód a otvoril svoje srdcia užitočným novotám.

Sám Eckhart vystúpil na svoju obranu článkom, vo ktorom odpovedal na kritiky svojich kolegov Tomcsányiho a Molnára.¹³⁾ Článok je písaný veľmi smierlivým tonom a autor označuje kritiky svojich vedeckých odporcov za svrchovane vecné. Odmieťa Molnárovu výtku, že by podceňoval Hajnikove poznatky: zdôrazňuje, že sa iba odvážil k vedeckým opravám Hajnikových názorov, ktoré zaisté neboly neomylné a dnes vyžadujú opráv, ale označuje to len ako predbežný a všeobecný nárys, ktorý vyžaduje ešte doplnenia v podobe podrobných štúdií listín zo XIV. a XV. storočia; súčasne poukazuje na nedostatok domácich monografií o tomto probléme, v protive ku hojnejšej literatúre z tohoto oboru u iných národov. Tu spomína Kadlecove veľké Dejiny verejného práva stredoeurópskeho a vyzdvihuje skutočnosť, že jak Kadlec tak aj iní vedci u nás (zvlášť v časopise »Bratislava«) prejavujú vraj širší rozhľad v uhorských právnych dejinách, než vedci v Maďarsku. V ďalšom zamieťa názory o ministerskej zodpovednosti sv. Štefanom zavedenej kráľovskej rady. Metodicky zdôrazňuje, že ako histo-

¹³⁾ Eckhart Ferenc: »A magyar alkotmányfejlődés«, Válasz Tomcsányi Móric és Molnár Kálmán bírálatára. Zvláštny otisk z časopisu »Magyar Jogí Szemle«, Budapest 1931.

rik si má všimať dejinných skutočností, tak právny dejepisec má skúmať skutočnosti právne, súc si však pritom vedomý, že často právna skutočnosť je súčasne historickou, ale nie vždy je tak tomu i obráteno. Pokiaľ sa týka krvnej smluvy v Eteľköze, považuje ju za viac-menej legendárnu a na základe doteraz známych prameňov vedecky nedokázateľnú skutočnosť, zvlášť so zreteľom na slabú vierohodnosť autora Anonymovej kroniky. V Eteľköze preto nenachádza žiadne počiatky ústavnosti a tým menej nauky o sv. Korune. Tiež za sv. Štefana, patrimonialneho monarchu, koruna dľa Eckharta iba ako klenot bola náboženským symbolom kráľovskej moci, ktorá sama do konca XII. stor. zostala patrimonijnou. Až Zlatá bulla so svojimi feudálnymi myšlienkami smerovala k tomu, aby kráľovská moc bola obmedzená, čo bola myšlienka revolučná. Historické skutočnosti potom (striedanie sa dynastií, turecké nebezpečie) boli hybadlom ku prechodu v stavovský štát tohože rázu ako inde v cudzine. V tejto dobe samovoľne sa vyvinul pojem štátu, odlúčený od pojmu kráľa. Takým bol i pojem Koruny, najskôr neurčitý a táto neurčitosť asi bola i pohnutkou pre Verböczyho, aby mu dal pevnej a právnej náplne. Napokon zdôrazňuje Eckhart vo všeobecnosti, že je nevedeckou jednostrannosťou študovať uhorské právne dejiny pod zorným úhľom verejného práva, lebo i vývoj práva je výslednicou veľkého počtu hybných síl.

Najnovšie riešil Eckhartovský spor prof. Hóman v III. diele citovaných veľkých dejín, ktoré vydal spolu so Szekfüm.¹⁴⁾ Svoj názor zakláda na bezprostredných poznatkoch z prameňov, odmietajúc všetky teórie. Hóman sa pozastavuje u Eckhartových kritikov nad tým, že polemizovali len o všeobecných otázkach, pokiaľ sa dotýkajú Zlatej bully, ako i otázky sv. Koruny, o ktorej sa Eckhart vo svojom citovanom pojednaní len veľmi zbežne zmienil. Dľa Hómana jak Eckhart, tak i jeho kritik Molnár v týchto otázkach zabehli do prehnanosť. Eckhart vraj vychádza z historického empirizmu, kým Molnár lpie na právnom formalizme, apriorne vychádzajúcom z teórií. Zlatá bulla dľa Hómana bola privilegiom, vystaveným len pre najnižšiu šľachtu, »servientov«, ktorí dostali — okrem rodového dedenia — všetky práva vyššej šľachty; súčasne tu boli zaistené aj isté ústavné záruky vôči kráľovi. O mnoho väčší význam prikláda Hóman zákonu aviticitnému L'udevita Veľkého z r. 1351. V aviticitě nevidí ustanovizeň feudálnu, ale rýdze domáceho pôvodu. Aviticita (ösiség) t. j. zákonné právo dedické všetkých členov rodu, potomkov (leszármazók), pochádzajúcich zo zakladateľov rodu na majetok, zdedený od spoločného predka — bolo protivou ku dedickému právu domácných majetkov. U týchto dedenie bolo obmedzené na muž-

¹⁴⁾ Hóman-Szekfü: Magyar történet, III. kötet, str. 457. ns., Budapest 1934.

ských dedičov v priamej a bočnej línii. Ak týchto nebolo, majetok pripadol ako odúmrf kráľovi. Zákon z r. 1351 sjednotil pre celú šľachtu obidva spôsoby dedenia, ktoré dosiaľ paralelne platily, ba sa potieraly. — V otázke sv. Koruny Hóman súhlasí s Eckhartom, že nauka o sv. Korune je výtvorom Verböczyho, nie však jeho osobnej geniality — ako Eckhart tvrdí — ale je kodifikáciou a formulovaním už žijúceho práva. Dľa Hómana nauka o sv. Korune vznikla až v XV. stor., keď legítimná dynastia vymrela kráľovnou Mariou a základy k nej boly dané už v XIV. stor. za Anjouovcov.

Úhrne možno charakterizovať Eckhartovský spor ako očistné snaženie, ktoré nutne muselo dojsť po období rojčivých romantických názorov, snaženie, ktoré na pr. i nášho dejepisu sa dotklo. I keď pripustíme, že Eckhart sa dopúšťa v niečom výstrelkov, ako na to Hóman poukázal, treba uznať, že jeho snaha vychádza z ozaj uprimnej lásky ku pravde a takéto výstrelky môžu byť užitočnými, keď uvážime, že i dejepis — ako každú vedu — tvoria ľudia, ktorých oduševnenie za ideály snadno ochladne. Preto je užitočné pre ľudskú spoločnosť i pre vedu keď ho niekto má v nadbytku: nech sa ujde i druhým — predpokládajúc, pravda, že ide o dobrú vec!

Literatura.

- Eckhart, Franz*: »Staatsrecht und Privatrecht in Ungarn im Mittelalter«, Ungarische Jahrbücher, Berlin 1929.
- Eckhart Ferencz*: »Jog- és alkotmánytörténet«, pojednanie vo zborníku »A magyar történetírás új útjai«.
- Eckhart Ferencz*: »A magyar alkotmányfejlődés«, Válasz Tomcsányi Móric és Molnár Kálmán bírálatára. Separát z májového čísla časopisu »Magyar Jogi Szemle«, Budapest 1931.
- Eckhart Ferencz*: »Magyarország története«, Budapest 1935.
- Hóman Bálint*: redigoval zborník »A magyar történetírás új útjai«, 2. vyd., Budapest 1932. Tu má pojednanie »A történelem útja«.
- Hóman-Szekfű*: »Magyar történet«, sv. III., Budapest 1934.
- Mályusz Elemér*: »Az Eckhart-vita«, pojednanie v »Századok«, roč. LXV., 1931.
- Molnár Kálmán*: »Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya?«, Dunántúl 1931.

Evropská rovnováha.

Memorandum ze dne 7. března 1936 prohlásilo Německo, že má za to, že rýnský pakt přestal existovati a že se v důsledku toho nepovažuje nadále za vázáno tímto zaniklým paktem. Toto stanovisko bylo odůvodněno také uzavřením francouzsko-sovětské smlouvy o vzájemné pomoci, kterou přý dospívá do střední Evropy hrozivá vojenská moc obrovské říše oklikou přes Československo, jež ujednalo se Sovětovým svazem stejnou úmluvu.

Nelze dosti zdůrazniti důležitost rozpoznání, že toto přiznané rozhodující zdůvodnění německého stanoviska odůvodňuje diplomatický postup